

ALİ'NİN *KISSA-İ YÛSUF*'UNDA MENTAL FİİLLER

Araştırma Makalesi / Research Article

Beyitoğlu, Y. K. (2021). Ali'nin *Kıssa-i Yûsuf*'unda Mental Fiiller. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(3), 1521-1534.

<https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.929316>.

Geliş Tarihi: 28.04.2021

Kabul Tarihi: 14.07.2021

E-ISSN: 2149-3871

Öğr. Gör. Dr. Yahya Kemal Beyitoğlu
Adıyaman Üniversitesi, Besni Meslek Yüksekokulu, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü
ybeyitoglu@adiyaman.edu.tr
ORCID No: 0000-0001-6421-8939

ÖZ

Alanyazında fiiller; genellikle yapılarına, edimsel anlamlarına ve çatılarına göre ele alınmıştır. Son yıllarda artan söz varlığı çalışmalarıyla birlikte fiilleri, anlamsal açıdan sınıflandırma denemeleri de yapılmaktadır. Ancak bu konuda tam olarak yaygınlaşmış tasniflerden söz etmek şimdilik mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte önceleri daha çok psikoloji ile ilgili olarak bilişsel dil bilimi alanında incelenen daha sonra Türkoloji alanında çalışma yapan araştırmacıların da ilgi gösterdiği konulardan biri hâline gelen mental fiiller de fiilleri anlamsal açıdan sınıflandırma çalışmaları arasında yer almaya başlamıştır. Mental kelimesi, Türkçede “akli, zihinsel, ruhsal” gibi kavramları, mental fiiller de zihinde gerçekleşen fiilleri ifade etmekte ve fiziksel hareket anlamı taşıyan öteki fiillerden ayrılmaktadır. Bu çalışmada Türk edebiyatında Yûsuf kıssasının işlendiği ilk eser olan, Ali'nin *Kıssa-i Yûsuf*'unda geçen mental fiiller incelenmiştir. *Kıssa-i Yûsuf*, Oğuz Türkçesinin özellikleri yanında Doğu Türkçesine özgü birtakım dil özelliklerini de yansıtan karışık dilli bir eserdir. Eserde tespit edilen mental fiiller, şimdiye kadar yapılmış tasnifler de göz önünde bulundurularak *duyu fiilleri*, *düşünce fiilleri*, *duygu ve psikolojik durum fiilleri* ve *iletişim fiilleri* şeklinde sınıflandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anlam Bilimi, Mental Fiiller, *Kıssa-i Yûsuf*.

MENTAL VERBS IN ALI'S *KISSA-I YUSUF*

ABSTRACT

Verbs in the literature; It is generally handled according to their structures, performative meanings and frameworks. With the increasing vocabulary studies in recent years, there are also attempts to classify verbs in terms of semantics. However, it does not seem possible for now to talk about fully widespread classifications on this subject. On the other hand, mental verbs, which were studied in the field of cognitive linguistics in relation to psychology, and later became one of the subjects of interest to researchers working in the field of Turcology, have also started to take place among the studies of classifying verbs in terms of semantics. The word mental corresponds to concepts such as “rational, mental, spiritual” in Turkish, and mental verbs express the verbs that occur in the mind, and it is different from other verbs that have the meaning of physical movement. In this study, mental verbs in Ali's *Kıssa-i Yûsuf*, which is the first work in Turkish literature in which the story of Yusuf is processed, has been examined. *Kıssa-i Yûsuf* is a mixed language work that reflects the characteristics of Oghuz Turkish as well as some language features specific to Eastern Turkish. The mental verbs determined in the work were classified as *sensation verbs*, *thought verbs*, *emotion and psychological situation verbs* and *communication verbs*, considering the classifications made so far.

Keywords: Semantics, Mental Verbs, *Kıssa-i Yûsuf*.

GİRİŞ

Dil; insanların düşünce, duygu ve durumları bildirmek için genellikle kelimeler, kelime grupları ve cümlelerle kurdukları bir anlaşma sistemidir. Kelimeler ve kelime grupları; nesne, varlık, kavram ve hareketleri karşılamak için kullanılır. Cümle ise düşünceleri, duyguları ve olayları yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisidir. Türkçede kelimeler ve kelime grupları genel olarak isimler ve fiiller şeklinde iki türe ayrılır. İsimler nesnelere, varlıkları ve kavramları karşılarken fiiller hareket bildirir ve tek başına bir yargı yani cümle değeri taşır. Türkçede fiillerin sahip olduğu bu özellik, onların

çoğunlukla asıl öge olarak kullanılmalarını ve yabancı unsurlardan mümkün olduğu kadar az etkilenmelerini sağlamıştır.

Türkçenin temel söz varlığı içerisinde önemli bir yeri olan fiiller, dil bilgisi incelemelerinde genellikle yapılarına (basit, türemiş ve birleşik fiiller), edimsel anlamlarına (kılış, oluş ve durum fiilleri) ve çatılarına (geçişli, geçişsiz; etken, edilgen, dönüşlü ve işteş fiiller) göre ele alınmıştır. Son yıllarda artan-Şirin User (2009), Özbek (2016), Beyitoğlu (2021) gibi- söz varlığı çalışmalarıyla birlikte fiilleri, anlamsal (semantik) açıdan sınıflandırma denemeleri de yapılmaktadır. Ancak bu konuda tam olarak yaygınlaşmış tasniflerden söz etmek şimdilik mümkün görünmemektedir. Nitekim, Şirin User de fiil sınıflandırmaları çalışmalarının henüz başlangıç noktasında olduğunu vurgulamaktadır (Şirin User, 2009: 12). Bununla birlikte önceleri daha çok psikoloji ile ilgili olarak bilişsel (kognitif) dil bilimi alanında incelenen son zamanlarda ise Türkoloji alanında çalışma yapan araştırmacıların da ilgi gösterdiği konulardan biri hâline gelen mental fiiller de fiilleri anlamsal açıdan sınıflandırma çalışmaları arasında yer almaya başlamıştır.

Mental fiiller, zihinde gerçekleşen yani bir anlamda gözlemlenemeyen fiillerdir. Bu açıdan gözlemlenebilen ve fiziksel hareket anlamı taşıyan öteki fiillerden ayrılmaktadır. Mental fiiller konusunda ilk çalışmalar çoğunlukla insan psikolojisi ve çocuk gelişimi üzerine yapılmış ardından dil çalışmalarında da bu konu incelenerek mental fiiller zihinsel süreç ve içerik bakımından çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuştur (Seçkin, 2020: 26). Örneğin Levin (1993) mental fiilleri *algılama fiilleri, duyularla ilgili fiiller, gözlem fiilleri, gözetleme fiilleri ve psikolojik durumfiilleri* olarak tasnif ederken Booth ve Hall (1995) zihinde gerçekleşen fiillerin oluşum aşamaları üzerinde durarak bu aşamaları *algı, tanıma, anımsama, anlama, ileri idrak ve değerlendirme* şeklinde sıralamıştır. Halliday (2004) mental fiilleri *algılama, etki, idrak ve istek fiilleri*; Yaylagül (2005) *duyu fiilleri, duygu fiilleri, anı ve usamlama fiilleri ve açıklama fiilleri*; Şahin (2012) *idrak fiilleri, duygu fiilleri, algılama fiilleri* olarak sınıflandırmıştır. Hirik (2018) mental süreci *girdi, işlem ve çıktı* olmak üzere üç aşamada ele alarak mental fiilleri *girdi* basamağında yer alan *duyu fiilleri, işlem* basamağında yer alan *bilişsel fiiller* ve *çıktı* basamağında yer alan *ifade fiilleri* olarak değerlendirmiştir. Seçkin (2020) ise mental fiilleri *algı fiilleri, duygu fiilleri, idrak fiilleri ve irade fiilleri* şeklinde tasnif etmiştir.

Bu çalışmada ise *Kıssa-i Yûsuf*'ta tespit edilen mental fiiller, şimdiye kadar yapılmış tasnifler de göz önünde bulundurularak *duyu fiilleri, düşünce fiilleri, duygu ve psikolojik durum fiilleri ve iletişim fiilleri* şeklinde sınıflandırılıp incelenmiştir.

Kıssa-i Yûsuf, hayatı hakkında pek bilgi bulunmayan ve Harezmi bir Oğuz Türkü olduğu düşünülen Ali isminde bir şaire aittir. Eserin yazıldığı yer belli değildir. Yazılış tarihinin ise eserdeki bir dördlükten yola çıkılarak 1234 olduğu düşünülmektedir (Cin, 2004: 54-56). Oğuz Türkçesinin özellikleri yanında Doğu Türkçesine özgü birtakım dil özelliklerini de yansıttığı için karışık dilli eserler arasında sayılan *Kıssa-i Yûsuf*, aynı zamanda Türk edebiyatında Yûsuf kıssasının işlendiği ilk eser olması bakımından önemlidir.

Yazma ve matbu olmak üzere çok sayıda nüshası bulunan eserle ilgili ilk çalışma Houtsma'ya (1889) aittir. Houtsma, eserin Berlin ve Dresden el yazmalarından seçtiği bazı parçaları yayımlamıştır. Ardından Brockelmann (1917), Houtsma'nın yayımladığı metne dayanarak eserin dil özelliklerini incelemiştir. Eser daha sonra Çağatay (1963), Fasayef (1983), Hisamov (2000) gibi hem Türkiye'de hem de Türkiye dışında pek çok araştırmacı tarafından ele alınmıştır (Cin, 2004: 59-61). *Kıssa-i Yûsuf* la ilgili son incelemelerden biri de Cin'in (2004) eserin altı nüshasını karşılaştırarak hazırladığı doktora çalışmasıdır.

1. ALİ'NİN KISSA-İ YÛSUF'UNDA MENTAL FİLLER

Çalışmanın bu bölümünde Ali'nin *Kıssa-i Yûsuf*'unda tanıklanan mental fiiller incelenmiştir. Fiiller, metin içindeki bağlamlarına göre anlamlandırılmış ve örneklerle somutlaştırılmıştır. Örnekler, Cin (2004) tarafından çeviri yazıya aktarılan şekilleriyle tırnak işareti (“ ”) içinde verilmiştir. Mental fiiller, cümle içinde italik olarak vurgulanmıştır. Fiillerin geçtiği örnekler şiir olduğu için dizeler yan yana sıralanmış ve birbirinden eğik çizgi (/) ile ayrılmıştır. Her örneğin yanında dizelerin geçtiği nüsha, sayfa ve satır bilgisi verilmiştir. Fiillerden bazıları yabancı kökenli kelimelerden türemiş yapıda ya da yabancı kökenli kelimelerle Türkçe fiil veya yardımcı fiillerin birleşmesiyle oluşmuş birleşik fiil yapısında örneklendirilmiştir. Bu durumda, fiilin yanında kelimelerin köken bilgisi kısaltılarak verilmiştir.

Metinde tespit edilen mental fiiller; *Duyu Fiilleri*, *Düşünce Fiilleri*, *Duygu ve Psikolojik Durum Fiilleri* ve *İletişim Fiilleri* başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Fiiller, fiilin metin içindeki bağlamı ve zihinde uyandırdığı çağrışımına göre tasnif edilmiştir. Ancak bazı fiillerin tasnifinde önceki çalışmalarla ayrışan noktalar söz konusu olmuştur. Örneğin, Levin (1993) tarafından *temas fiilleri* içinde örneklenen *okşa-* (*Kıssa-i Yûsuf*'ta *oşşa-*) ve *öp-* fiilleri, temas anlamı içermekle birlikte öteki *temas fiillerinden* farklı olarak duygu yoğunluğu taşıyan fiiller oldukları için bu çalışmada *duygu ve psikolojik durum fiilleri* içinde örneklenmiştir. Sandalyeci (2016) tarafından *açıklama fiilleri* içine alınan *yor-* (tabir etmek) fiili ise bu çalışmada düşünce yönü ağır bastığı ve “yormak, bir anlam vermek, yorumlamak” biçiminde anlamlandırıldığı için *düşünce fiilleri* içinde ele alınmıştır.

1.1. Duyu Fiilleri

Görme, işitme, koklama, dokunma ve tat alma organları aracılığıyla algılanan dış dünya uyaranlarıyla ilgili fiiller *Duyu Fiilleri* başlığı altında aktarılmıştır. Kamchybekova (2011), Türkdil (2013), Hirik (2018) gibi isimler bu fiiller için *duyu fiilleri*; Viberg (1984), Yıldız (2016), Seçkin (2020) gibi isimler ise *algı fiilleri* terimini kullanmıştır.

bağ-: Bakmak.

“yûsuf sözün dinledi ya 'küb vardı / reyyân *bağdı* bir nûrânî hoca kördi” (B74v14)

balğu-: Parlamak.

“nûrî *balğur* eğindeki hulle tondan / yerden kökge nûrdan direk olur êmdi” (D23v16)

diñle-: Dinlemek. *krş. tiñle-*

“kördüğünden size kelip haber vèrsün / siz *diñleñiz* ol sözlesün dèrler êmdi” (B5v9)

doğun-: Dokunmak, değmek. *krş. toğun*

“başlarına *doğunsa* yarar idi / tenlerine *doğunsa* mecrûh kıldı” (B20v3)

duy-: 1. Duymak, işitmek.

“anı *duydum* uşbuda bildüm beli / innî le' ecidü rîha yûsufe dèyür êmdi” (B72v14)

2. Hissetmek, fark etmek. *krş. tuy-*

“kendü elin yandüğün *duymaduñ* mu / kırık yıldur ol od beni yağar êmdi” (B55r7)

işidül-: İşitilmek.

“isterken aņsuzdan bir ün keldi / melikniñ kulağına *işidüldi*” (B14v7)

işit-: İşitmek.

“vardı ya 'kübüñ bir ögey kıızı / ol *işitmiş* evvel öñden uşbu sözi” (B4v10)

ğara-: Bakmak.

“âlem ħurdın *ğarawuz* öldürewüz / sewgüümüz yûsuf üçün dèrler êmdi” (B5v15)

ğok-: Kokmak.

“yûsuf yıssı lezzet eşer kıldıysa / dürlü yıpar 'anber kibi *ğokur* êmdi” (B24v7)

kör-: Görmek.

“elvân yerler ağar suwlar cümle *körsün* / şağralarda ravzalarda çiçek dèrsün” (B5v8)

körün-: Görünmek.

“aydur ħan bunda 'azîz *körünmedi* / 'azîz dağı ħâtunile kerek êmdi” (B37r4)

közi açıl-: Görmeye başlamak.

“selâm vèrüp beşir köñlegi şunu vèrdi / yüzüne sürdü iki *köziaçılur* êmdi” (B73r14)

ğulağ dut-: Dinlemek, işitmek.

“*ğulağ dutup* diñleñiz uşbu sözi / ol züleyhâ melik-zâde taymus kıızı” (B26r16)

sür-: Dokundurmak, değdirmek.

“azîz yûsuf ol bitini aldı kördi / açmadan öpüp yüzüne *sürdü*” (B70r3)

tiñle-: Dinlemek. *krş. diñle-*

“azîz yûsuf emrini *tiñlediler* / mışır ehli cümle anda kelürler êmdi” (B52v2)

toğun-: Dokunmak, değmek. *krş. doğun-*

“şamed otı *tokunsa* hîç oñalmaz / aña qatı oq dèrler bilgil èmdi” (B39v16)

tu-y-: Hissetmek, fark etmek. *krş. duy-*

“elleri kesildügin *tuymadılar* / ol ‘avratlar cümle hayrân qalur èmdi” (B42v5)

yazlandur-: Kokulandırmak.

“tonnı yıpar birle *yazlandurdı* / közlerine sürme dağı darter èmdi” (B6v9)

1.2. *Düşünce Fiilleri*

Düşünce Fiilleri başlığı altında düşünme, kavrama ve anlama yetisiyle ilgili fiiller incelenmiştir. Bu fiiller için alanyazında *bilişsel fiiller*, *idrak fiilleri*, *anı ve usamlama fiilleri* gibi terimler de kullanılmaktadır.

‘aqlı kit-: *Ar. +T.* Aklı gitmek, aklını kaybetmek. *krş. uşşı kit-*

“qaravaşlar cümlesi aña uşdı / ‘*aqlı kitüp* düşdügin ‘acebleşdi” (B30r2)

‘aqlı şaş-: *Ar. +T.* Düşünemez hâle gelmek, muhakemesini kaybetmek.

“anı işitüp ya ‘kūbuñ ‘*aqlı şaşdı* / bir çağırdı uğundu yere düşdi” (B12r14)

‘aqlı şiş-: *Ar. +T.* Aklını kaybetmek. *krş. hâtırı şiş-*

“on iki biñ er cümle atdan düşdi / qamusı ussı kitüp ‘*aqlı şişdi*” (B23r15)

alda-: Aldatmak, kandırmak, ikna etmek.

“anlar bu kez yūsufı *aldadılar* / atamızdan saña destūr aldūq dèrler” (B6r2)

añ-: Anmak, hatırlamak.

“kendü bir düş körmışdi anı *añdı* / yūsufa destūr vèrmez qomaz èmdi” (B5v11)

añdur-: Andırmak, hatırlatmak.

“bī-günāh idüginimi sen *añdurğıl* / üzkürnī ‘inde rabbike dèyür èmdi” (B44v5)

añla-: Anlamak.

“mışır içre pādīşāh olduğın / nazım birle aytalım sen *añla* èmdi” (B3r10)

bil-: Bilmek, tanımak.

“ol yulduzlar adnı *bilür* èrseñ / haqīqat nübüvvet seniñ èmdi” (B3v12)

boy vèr-: İtaat etmek.

“āñir rāhat vèrdügin terük kılmış sen / qul çalap fermānına *boy vèrmek* kerek èmdi” (B18v12)

büt-: İnanmak.

“edesizlik bu oğlandan telim *bütüm* / bī-vefādur hergiz vefā kılmaz èmdi” (B43r15)

hâtırı şiş-: *Ar. +T.* Aklını kaybetmek. *krş. ‘aqlı şiş-*

“ol şüret közüme körünü keldi / *hâtırım şişdürdi* fehm aldı” (B26v16)

man-: İnanmak.

“yā ibn *manğıl* bayıq baña / bu düş içre salţanat körünür saña” (B4v2)

ıkrār qıl-: *Ar. +T.* Kabul etmek, tasdik etmek.

“*ıkrār kıldım* inandım cabbāra / hem inandım sen yūsuf peygambere” (B54v16)

qandur-: Kandırmak, inandırmak, ikna etmek.

“men za‘īf hikmet tapa sen yandurğıl / bende hikmet ayıtmağa sen *qandurğıl*” (B3r1)

kertün-: İnanmak.

“hālīqıñ birligine *kertünür* sen / dünyā āñir devlet körünür èmdi” (B14v2)

niyyetlen-: *Ar. +T.* Niyet etmek, karar vermek.

“on iki biñ er ile atlandılar / yūsufı almağa *niyyetlendiler*” (B23r11)

oña-: Bir işi doğru ve uygun bulmak, tasvip etmek.

“mışır meliki olasın te‘vīl kıldı / anı bizler *oñamadūq* dèrler èmdi” (B59r2)

öğren-: Öğrenmek.

“kiçi iken anda telim durmuşdım / bu dili anda *öğrendim* dèyür èmdi” (B61r10)

ögütle-: Ögüt vermek, akıl vermek.

“selām dūrūd tēgürgil *ögütlegil* / hâtırından ğam ğuşşasın yusun êmdi” (B11v4)

saķın-: Düşünmek.

“âhîreti aņuban *saķınurven* / anıñçün muṭī‘ olmazven bilgil êmdi” (B39r2)

saķınç kıl-: Düşünmek.

“ya‘ķüb anı işidti *saķınç kıldı* / ğuşşa birle ĳađĳudan bağrı yandı” (B5v10b)

san-: Sanmak, saymak, kabul etmek.

“bu düşüme körüklü te‘vīl kılıu vērgil / bu düş içre körüklü sewünç *sangıl* êmdi” (B3v6)

sēzen-: Anlamak, farkına varmak.

“oluĳ sâ‘at otağına yene keldi / aņsuz degül *sēzendi zīrek* idi” (B15r3)

te‘vīl kıl-: Ar. +T. Açıklamak, yorumlamak; rüya tabir etmek.

“ataņız ol düşni eyĳü yormış / ben işüddüm eyĳü *te‘vīl kılur* êmdi” (B4v13)

unut-: Unutmak.

“yūsuf ğamı hâtırından hīĳ kitermez / peyveste yūsufu hīĳ *unutmaz*” (B46v5)

uşşı kit-: Aklı gitmek, aklını kaybetmek. *krş.* ‘aķlı kit-

“ķatarlařu ikisi eve kirdi / sewünmekdin ol ‘avratıņ *uşşı kitdi*” (B73r13)

uy-: Uymak, riayet etmek.

“yūsuf aydur baņa ĳařd kılur mu siz / la‘īn şeyṭān sözine *uyur* mu siz” (B8r4)

yaņıl-: Yanılmak, aldanmak.

“şamed körer körĳenin hīĳ *yaņılmaz* / şamed buşup yazduğın ĳul aņlamaz” (B39v15)

yor-: Yormak, bir anlam vermek, yorumlamak.

“andın ya‘ķüb yūsufniņ düşün *yordı* / te‘vīlin mübārek aytur idi” (B4r10)

1.3. *Duygu ve Psikolojik Durum Fiilleri*

Nesne, olay veya kişilerin insanın iç dünyasında oluşturduğu izlenim ve bu izlenime bağlı etki ve davranışları ifade eden fiiller *Duygu ve Psikolojik Durum Fiilleri* başlığı altında örneklendirilmiştir.

‘aceble-: Ar. +T. şaşırmak, hayret etmek.

“melik bu sözü işitüp ‘*acebledi* / yūsufı ketürüp ķonaķladı” (B22v1)

‘acebleş-: Ar. +T. şaşırmak, hayret etmek.

“ķaravařlar cümlesi aņa uşdı / ‘aķlı kitüp düşdüĳin ‘*acebleşdi*” (B30r2)

‘ārlan-: Ar. +T. Arlanmak, utanmak.

“satumıza cümle piřmān olay idük / velākin ‘*ārlanurmiz* dērler êmdi” (B18v8)

‘ayıpla-: Ar. +T. Ayıplamak, kınamak.

“zūleyhāni ‘*ayıplap* ol uraĳutlar / her birisi bir dürlü söz sözleřürler” (B42r8)

āzār et-: Far. +T. Öfkeyle bağırmak, paylamak.

“melik aydı ‘zāb êrdi bayıķ bilij / *āzār êtmiř* kim vārise řāfī oluņ” (B20v9)

bağrı köy-: Bağrı yanmak, üzüntü çekmek, çok acı duymak. *krş.* **bağrı yan-**

“ađlamaķdan iki közüm nūrı kitdi / şadırım yandı *bağrım köydi* yüregim yandı” (B69v9)

bağrı yan-: Üzüntü çekmek, çok acı duymak. *krş.* **bağrı köy-**

“ya‘ķüb anı işidti *saķınç kıldı* / ğuşşa birle ĳađĳudan *bağrı yandı*” (B5v10b)

bayıt-: Sevindirmek.

“ĳammāz olup şeyṭān köņlin *bayıtmazven* / bu perdāni aĳmayalım örtelim êmdi” (B31v11)

begen-: Beĳenmek.

“yūsuf baķdı sarāy naķř ‘*acebledi* / *begendi* yavlaķ zībā sarāy dēdi” (B37r3)

bez-: Bezmek, usanmak.

“yūsufdan yüz döndürüp anlar *bezdi* / peyĳamberi bendelikĳe satarlar êmdi” (B17v2)

- bî-ḥod ol-:** *Far. +T.* Bayılmak, kendinden geçmek.
 “kanı birle isrā ile kösterdiler / anı körüp *bî-ḥod olup* düşer emdi” (B12v13)
- boyla-:** Sürekli olarak istemek.
 “sözledükçe yūsufi öge söyler / katına rızā bolmas vişāl *boylar*” (B37r15)
- buḡal-:** Bunalmak, darda kalmak.
 “andan şoḡra kızlık ola ‘ālem *buḡala* / yedi yıl ‘azīm darlık ola emdi” (B49v13)
- buş-:** Sinirlenmek, öfkelenmek.
 “yā yūsufum döḡ tēyü çok yalvardı / ḡardaşları ḡayra dönüp *buşar* emdi” (B7r5)
- cigerini daḡla-:** *Far. +T.* Acıyla ve özlemle içi yanmak, acıyla kıvranmak. *krş.yüreḡini daḡla-*
 “oḡlanları aydur emdi aḡlamaḡıl / ḡasretile *cigerüḡ daḡlamaḡıl*” (B68v11)
- daḡla-:** Şaşmak, taaccüp etmek. *krş.taḡla-*
 “yūsufuḡ işlerin yavlaḡ *daḡlar* / bu ‘ibrete ‘acāyibe ḡalur emdi” (B17v10)
- daḡlaş-:** Şaşırmak.
 “ya ‘kūbdan anı işidüp *daḡlaşdılar* / ya ‘kūba ‘ayblaşu sözleşdiler” (B72v15)
- dile-:** Dilemek. *krş.tile-*
 “kel varalum atamıza söyleyelüm / yūsufu atamızdan *dileyelüm*” (B5r16)
- doy-:** Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak. *krş.toy-*
 “dönüp çıḡsa cihānnı münevver dutar / baḡan herḡiz cemāline *doymaz* emdi” (B21v2)
- eymen-:** Çekinmek, korkmak.
 “bunı işitüp anlar yavlaḡ ötündiler / yūsufuḡ heybetinden *eymendiler*” (B66r9)
- giryān ḡıl-:** *Far. +T.* Aḡlatmak.
 “benüm özüm *giryān ḡılıp* tonum soymaḡ / ata ḡaḡḡın ḡardaş mihrin saḡlaḡ emdi” (B10v2)
- ḡaşed ḡıl-:** *Ar. +T.* Kıskaçmak.
 “*ḡaşed ḡılıp* atamdın ayırdılar / firḡat odın baḡrıma ḡoyardılar” (B19r9)
- ḡayrān ḡal-:** *Ar. +T.* Çok beḡenmek.
 “elleri kesildüḡin tuymadılar / ol ‘avratlar cümle *ḡayrān ḡalur* emdi” (B42v5)
- heves ḡıl-:** *Ar. +T.* Heveslenmek, istemek.
 “melik tācir sarāyına cümle keliḡ / ol oḡlanı körmeḡe *heves ḡılıḡ*” (D24r8)
- ḡürmetle-:** *Ar. +T.* Hürmet göstermek.
 “ḡamuḡuz bu oḡlanı *ḡürmetleḡ* dēr / bayıḡ anıḡ ḡürmeti çok dēyür emdi” (B22r12)
- ıḡraş-:** Aḡlaşmak.
 “cümleleri ulu ünün *ıḡraştılar* / işlerine yavlaḡ pişmān olur emdi” (B18v6)
- içini daḡla-:** Acısı yüreḡine işlemek.
 “bu sözi işitüp yūsuf ḡanın aḡlar / ḡasret odı baḡrın yaḡar *için daḡlar*” (B17v5)
- incüt-:** İncitmek. *krş.yüncüt-*
 “*incütmegil* beni bu şiddet içre / yoḡsa ben du ‘ā ḡılam ḡasret içre” (B69v15)
- iste-:** İstemek.
 “su ‘āl sordı ol cühūd ḡaḡ resūlden / dürüst cevāb ḡaḡḡ sözün *ister* emdi” (B3v8)
- ḡaḡḡur-:** Kaygılanmak, üzölmek. *krş.ḡayḡur-*
 “yarlı yūsuf *ḡaḡḡurur* ḡanın aḡlar / aḡlar iken ḡardaşları kim baḡmazlar” (B18v3)
- ḡaḡḡuruş-:** Kaygılanmak.
 “anı kördi oḡlanları *ḡaḡḡuruştı* / ey dirīḡa ḡaḡā ḡılduḡ dērler emdi” (B12r15)
- ḡan aḡla-:** Büyük bir üzöntü içinde bulunmak.
 “yūsuf anı işidüp *ḡan aḡladı* / ‘arabuḡ elin dutıp ismarladı” (B46v7)

katlan-: Dayanmak, tahammül etmek.

“uşbu işe hîç tedbîr kılmaz miz / uşbu işe sen *katlanğıl* dèrler èmdi” (B18v10)

kağgur-: Kaygılanmak, üzölmek. *krş. kađđur-*

“aydur yūsuf hergiz *kağğurmağıl* / qardaşlarıñdan köñlin ayırmağıl” (B11r13)

qorq-: Korkmak. *krş. qoruq-*

“teñriden *qorquñ* bâtil ‘amel kıılmañ / âhîretde vebâldür ‘aşî olmañ” (B9r8)

qorqut-: Korkutmak.

“züleyhâ aydur bu oğlan zindânlağıl / tehdîd kıılğıl *qorqutğıl* öğütlegil” (B41r5)

qoruq-: Korkmak. *krş. qorq-*

“âhîret ‘azâbından *qoruqmazlar* / cümlesi yūsufa qaşd kıılurlar èmdi” (B9v3)

köñül vèr-: Sevmek, âşık olmak.

“telim sulţânlar diler hergiz varmaz / ayruqları qabül kıılmaz *köñül vèrmez*” (B28r4)

köy-: Yanmak, üzölmek.

“melik bunı işitüp özi *köyer* / yūsufdın artuqraq özi yığlar” (B17v9)

mağbün ol-: *Ar. +T.* Şaşırmaq.

“yūsuf kendü suçun ma‘lüm bildi / ol ma‘nîden yawlaq qatı *mağbün oldi*” (B44v16)

mağzün ol-: *Ar. +T.* Hüzünlenmek, üzölmek.

“anı işitüp ya‘qub nebî *mağzün oldu* / hemân-dem ğuşşa birle bağrı yandı” (B7r12)

muñlat-: Bunaltmak.

“darlıq bizi *muñlatdı* hoş kelmedi / yâ evlâd mışıra varuñ èmdi” (B56r9)

müferrağ ol-: *Ar. +T.* Ferahlamak, sıkıntıdan kurtulmak.

“cerâhatüm oñarmağa sen yetersen / seni kördim *müferrağ oldum* èmdi” (B72v12)

oñşa-: Okşamak.

“sewünübën yūsufuñ elin aldı / *oñşayu* kendü tapa dartar èmdi” (B36r16)

öp-: Öpmek.

“haţâ ğünâh kııldığın bayıq bildi / düşüp yūsuf ayağımı *öper* èmdi” (B21r2)

pişmân ol-: *Far. +T.* Pişman olmak.

“işitüp begâyet *pişmân oldu* / ikilesi ökünç birle ağlar èmdi” (B7r13)

şabır kııl-: *Ar. +T.* Sabretmek, tahammül etmek.

“ben *şabır kıılurven* şabrun cemîl / şabr birle murâd hâşıl olur èmdi” (B13v15)

şadrı yan-: *Ar. +T.* Acı çekmek, üzölmek. *krş. yüregi yan-*

“ağlamaqdan iki közüm nürî kitdi / *şadrim yandı* bağrım köydi yüregim yandı” (B69v9)

sev-: Sevmek.

“atamız anı bizden artuq *sever* / anıñ yüzün körmeye yawlaq ever” (B5v2)

sewdür-: Sevdirmek.

“aydur seni ya‘quba kim *sewdürdi* / qardaşlarıñ cefâsından kim kıurtardı” (B44v8)

sewün-: Sevinmek

“isrâ‘îlden munı işitüp *sewündiler* / on qarındaş ikin ikin dèrneşdiler” (B6r14)

sewüşdür-: Sevdirmek.

“ben qâdirven nevbet qaçan *sewüşdürem* / meded birle sizleri ben qawuşduram” (B40v3)

sığın-: Sığınmak.

“allâhum raħmânıma *sığınmayum* mu / raħmetindin mağfîretler umanmayun mu” (B2v11)

şâd-kâm ol-: *Far. +T.* Sevinmek, mutlu olmak.

“hurrem bile nigâr kösteresiz / nefsi köñli *şâd-kâm olsun* èmdi” (B6r13)

şaş-: Şaşmak.

“yūsuf aydur bu kez iş andan keçdi / teñri taqđiri ol teđbiri *şaşdı*” (B31v2)

şaşur-: Şaşırmaq.

“kādır mevlīm taqđirin kim *şaşura* / ne çäre anıñ hūkmi olur ėmdi” (B15r16)

tañla-: Şaşmak, taaccüp etmek. *krş. dañla-*

“velākin *tañlayur* men bu remziñi / bu iş içre ne hikmet var dēyür ėmdi” (B46r14)

tažarru‘lık kııl-: *Ar. +T. +T.* Yalvarmak, yakarmak.

“şöyle iken yūsuf diler ‘ismet yolun / kırtar dēyü *tažarru‘lık kıılır* ėmdi” (B36v4)

tevāzu‘lık kııl-: *Ar. +T. +T.* Tevazu göstermek, alçak gönüllü davranmak.

“faşih dilin ya ‘kūba söz sözledi / yalanuban *tevāzu‘lık kıılır* ėmdi” (B13r15)

tile-: Dilemek. *krş. dile-*

“ketürmişler telim māl altun hāclar / cümleleri züleyhāni *tilerler* ėmdi” (B27v13)

titreş-: Her yanı titremek, korkmak.

“heybetinden düşmenler *titreşürler* / vaşfin işiden cümle hayrān qalır ėmdi” (B52v10)

toy-: Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak. *krş. doy-*

“ārzuları yūsufi körmek için / kören hergiz cemāline *toymaz* ėmdi” (B25r3)

uftan-: Utanmak.

“züleyhā yūsufa cevāb vėrdi / ma‘būdımdan *uftandım* örütdim ėmdi” (B39v8)

uğun-: Ağlaya ağlaya bayılmak, kendini yitirmek.

“anı işidüp ya ‘kūbuñ ‘aqlı şaşdı / bir çağırdı *uğundu* yere düşdi” (B12r14)

um-: Ummak, beklemek.

“züleyhā aydur yā yūsuf ne sanur sen / hātırından ne keçer ne *umar* sen” (B38v15)

uman-: Ummak, ümit etmek.

“allāhum rahmānıma sığınmayum mu / rahmetindin mağfiretler *umanmayun* mu” (B2v11)

uşan-: Usanmak, bıkmak.

“kışşalardan hikmetlerden körklüregi / *uşanmadan* diñlemeğa datluraqı” (B3r15)

utan-: Utanmak.

“la‘in şeytān bu arada haşed kııldı / *utanmağıl* haṭā senden degül ėmdi” (B49v3)

ümīd kes-: *Far. +T.* Bir şeyin artık gerçekleşmeyeceği inancına varmak.

“āhiretde qavuşmağa bel bağlağıl / dünyadaki *ümīdiñ kesgil* ėmdi” (B68v12)

vefā kııl-: *Ar. +T.* Vefa göstermek, bağlı kalmak.

“edesizlik bu oğlandan telim bütüm / bī-vefādur hergiz *vefā kıılmaz* ėmdi” (B43r15)

yalvar-: Yalvarmak.

“kāmuları yūsufa çok *yalvardı* / her birisi tevāzu‘lık kıılır ėmdi” (B5r9)

yalvaruş-: Yalvarmak.

“melik memlük cümlesi *yalvaruştu* / kāmulardan melik artuq yalvarur ėmdi” (B21r10)

yandur-: Yakmak, sevmek, gönül vermek.

“men za‘if hikmet tapa sen *yandurğıl* / bende hikmet ayıtmağa sen qandurğıl” (B3r1)

yarlıqa-: Affetmek, bağışlamak.

“zālimlere sataşmış benüm oğlum / fazlıñ birle *yarlıkağıl* kerīm ėmdi” (B19v10)

yığla-: Ağlamak.

“melik bunı işitüp özi köyer / yūsufdın artuqraq özi *yığlar*” (B17v9)

yüncüt-: İncitmek. *krş. incüt-*

“*yüncütdi* bizleri uşbu darlıq / sizden ta‘ām isteyü keldük ėmdi” (B59r8)

yüregini dağla-: Acıyla ve özlemle içi yanmak, acıyla kıvrınmak. *krş. cigerini dağla-*

“āh dësem nefesümden düttün çıkar / peyveste *yüregim dağlar* emdi” (B69v6)

yüregi yan-: Acı çekmek, üzölmek. *krş. şadırı yan-*

“ağlamakdan iki közüm nürü kitdi / şadırım yandı bağrım köydi *yüregim yandı*” (B69v9)

yüzü düşmek: Somurtmak, mutsuz olmak.

“anı işitüp cümlesi *yüzün düşdi* / utanmağdan cümlesiniğ ‘ağlı şışdı” (B71v15)

zārı kııl-: *Far. + T.* Ağlamak, inlemek.

“yūsufi kıurt yedi dëp işiddürelüm / atamızdan artuğ *zārı kıılalum* emdi” (B6v1)

1.4. İletişim Fiilleri

İnsanların duygu, düşünce veya bilgileri çeşitli yollarla başkalarına aktarma ve birbirini karşılıklı olarak etkileme süreçleri ile ilgili fiiller *İletişim Fiilleri* başlığı altında incelenmiştir. Bu fiiller, *açıklama fiilleri*, *ifade fiilleri* gibi terimlerle de karşılanmaktadır.

andlaş-: Anlaşmak, sözleşmek.

“yūsufi öldürelüm dëp *andlaşdılar* / guşşasından kıurtulalım dërler emdi” (B6r15)

anğ iç-: Söz vermek, yemin etmek.

“fi ‘liñizden benden gümān tutar mu siz / sağılayalım *anğ içelim* dëyür emdi” (B16r4)

antlaşdur-: Anlaştırmak, sözleştirmek.

“ğabbāz ile sākīni *antlaşdurdı* / reyyāna ağı vërünğ dëyür emdi” (B43v15)

ay-: Söylemek. *krş. ayt-*

“yūsuf *aydı* bilürem meni sever sen / sevmegiñniğ delīli nedür *ayğıl* sen” (B5v11)

ayt-: Söylemek. *krş. ay-*

“mışır içre pādīşāh olduğıni / nazım birle *aytalım* sen anğla emdi” (B3r10)

bildür-: Anlatmak, haber vermek.

“atamıza ağıvāl neçük *bildürür* siz / sorar érse cevāb vërerek emdi” (B8r7)

biliş-: Birbirini tanımak, öğrenmek.

“aşlı nesli birbirine soraşdılar / ismā ‘il neslinden imiş *bilişdiler*” (B56r14-B56r15)

buyur-: Buyurmak, emretmek.

“pes *buyurdı* cebrā ‘ile mevlī celīl / yūsufa gene varğıl yā cebrā ‘il” (B11v3)

çağır-: Çağırmak, bağırarak.

“anı işidüp ya ‘kübuñ ‘ağlı şaşdı / bir *çağırdı* uğundu yere düşdi” (B12r14)

çoğılaş-: Çağırmak, bağırarak.

“anı işidüp kıardaşları ağlaşdılar / cümleleri hālīğğa *çoğılaşdılar*” (B10v9)

da ‘vetle-: *Ar. + T.* Davet etme, çağırma.

“züleyhā bu ağıvālden haber bildi / yavlağ ulu dernek eylep *da ‘vetledi*” (B42r10)

dë-: Demek, söylemek. *krş. të-*

“seniğ kirü on oğluñ kıalduğıni / anı neşe yazmaduñ *dëyür* emdi” (B70r16)

dëdiş-: Söyleşmek, konuşmak.

“bu melik ne cümerd *dëdişdiler* / ni ‘meti çok dëyüben sözleşdiler” (B58r3)

duydur-: Duyurmak.

“aydur bunı melikge bir *duydurğıl* / ağıvālimi melikge sen bildürğıl” (B44v4)

ëseñleş-: Vedalaşmak.

“cümlesini öpe kıuçā *ëseñleşdiler* / melik duğar diñüz diñüz ağlar emdi” (B18v4)

ğaberleş-: *Ar. + T.* Haberleşmek.

“yūsufı *ğaberleşür* söz oğur / hāl ü ağıvālin cümlesin bilür emdi” (B14r1)

ğaykıır-: Yüksek sesle bağırarak.

- “yehūdānıñ kuvvetin zāhir kılıñ / ol *haykırsa* işiden helāk olur ėmdi” (B67r6)
- işiddür-**: İştirtmek, duyurmak.
“yūsufı kırt yedi dēp *işiddürelüm* / atamızdan artuğ zārı kılalum ėmdi” (B6v1)
- ķaville-**: *Ar. + T.* Konuşmak, anlatmak.
“tegme bir melikden kelür idi / yalavaçlar kelüben *ķaviller* idi” (B27v14)
- ķıgır-**: Çağırarak, seslenmek.
“*ķıgırdı* anlara yūsuf şiddīķ / aydur hā’ in olur siz sizler bayıķ” (B67v5)
- körüş-**: Görüşmek.
“oğlanları ya ‘ķūba *körüştiler* / bu külmegiñ aşlını şoraşdılar” (B59v15)
- oķu-**: Okumak.
“anda ya ‘ķūb *oķudı* ol bitini / ķandalıgın beyān bildi ģasretni” (B73v1)
- selām vēr-**: *Ar. + T.* Selam vermek, selamlamak.
“*selām vērüp* beşir köñlegi şunu vērđi / yüzüne sürdü iki közi açılır ėmdi” (B73r14)
- sor-**: Sormak.
“uyur iken bir ‘acāyib düş yūsuf kördi / te’ vīlin atasına *sorar* ėmdi” (B3v2)
- soraş-**: Soruşmak.
“firāk hāl aĥvālin *soraşayım* / ģaķīķat vişāl küni doğdı ėmdi” (B30r5)
- söyle-**: Söylemek, demek.
“ne suç kıldı neşe kaçdı anı *söyleñ* / ne ma’ niden satar siz anı *söyleñ*” (B16r16)
- sözle-**: Söylemek, anlatmak.
“faşīh dilin ya ‘ķūba söz *sözledi* / yalanuban tevāzu’ lıķ kıılır ėmdi” (B13r15)
- sözleş-**: Konuşmak.
“kökden ķuşlar iner idi körer idim / ādem bigin yūsufıla *sözleşür* ėmdi” (B32r15)
- sözlet-**: Konuşturmak.
“züleyhā keydinden kim ķurtardı / ķudret birle tıfıl oğlan kim *sözletdi*” (B44v10)
- té-**: Demek, söylemek. *krş. dé-*
“yarlı yūsuf ağlayu ardım dēyür / suwsızlıķdan yavlaķ za’ if oldum *tēyür*” (B7v6)
- ünde-**: Çağırarak, seslenmek.
“oğlanları *ündedi* gene şordı / ķanı benüm yūsufum dēyür ėmdi” (B12v1)
- yaz-**: Yazmak.
“ķamuları bātil işe doğrı durdı / ķabālasun vērmege *yazarlar* ėmdi” (B17r16)
- yazul-**: Yazılmak.
“‘ale’ l-hāl ķanı aķıp yere tamsa / yer üzre yūsuf atı *yazulur* ėmdi” (B33r9)

2. SONUÇ

Bu çalışmada, Türk edebiyatında Yūsuf kıssasının işlendiği ilk eser olan, Ali’nin *Kıssa-i Yūsuf*’unda tanıklanan mental fiiller; *Duyu Fiilleri*, *Düşünce Fiilleri*, *Duygu ve Psikolojik Durum Fiilleri* ve *İletişim Fiilleri* başlıkları altında sınıflandırılarak incelenmiş, inceleme sonucunda aşağıdaki istatistiklere ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Metinde toplam 160 mental fiil tespit edilmiştir. Bu fiillerden 18’i *duyu*, 29’u *düşünce*, 80’i *duygu ve psikolojik durum* ve 33’ü *iletişim fiili* olarak değerlendirilmiştir.

Tespit edilen *duyu fiillerinden* 6’sı görme (*bak-*, *balku-*, *ķara-*, *kör-*, *körün-*, *közi açıl-*), 6’sı işitme (*diñle-*, *duy-*, *işidül-*, *işit-*, *ķulaķ dut-*, *tiñle-*), 2’si koklama (*ķoķ-*, *yazlandur-*) ve 5’i dokunma (*doķun-*, *duy-*, *sür-*, *tokun-*, *tuy-*) duyusuyla ilgilidir. *Duyu fiilleri* içerisinde görme ve işitme duyusuyla ilgili fiillerin sayıca fazla olması ise eserin bir kıssayı (anlatı) konu edinmesiyle ilişkilidir.

Kelimelerin metin içinde kazandığı anlam ve kullanıma göre sınıflandırılmaları bu tür çalışmalar için oldukça önemlidir. Örneğin, *açıl*-fiili cümlede *köziaçıl*- biçiminde birleşik olarak kullanılıp “görmeye başlamak” anlamına geldiği için *duyu fiili* olarak değerlendirilmiştir. Yine *duy*- fiili farklı cümlelerde hem “duymak, işitmek” hem de “hissetmek, fark etmek” anlamlarına gelecek şekilde örneklenmiştir.

Tanımlanan mental fiillerden büyük bir kısmının *duyu ve psikolojik durum* yansıttığı görülmektedir. Bu durum, doğrudan *Kıssa-i Yûsuf*'un içeriğiyle ilgilidir. Çünkü eserde, Yûsuf'un kardeşleri tarafından bir kuyuda terk edilmesiyle başlayan ve kıskançlık, üzüntü, aşk, özlem, vefa, pişmanlık gibi çok çeşitli duyguların yaşandığı olaylar anlatılmıştır.

Eserde tespit edilen mental fiiller köken bilgisi yönünden ele alındığında fiillerin 25'inin *Ar. + T.*, 2'sinin *Ar. + T. + T.*, 8'inin *Far. + T.* yapısında olduğu görülmektedir. Buna göre tek başına Türkçe kökenli olan fiillerin tüm fiiller içinde % 78'lik bir orana sahip olduğu söylenebilir. Bu oran ise Türkçede fiillerin yabancı unsurlardan oldukça az etkilendiğinin bir göstergesidir.

Kıssa-i Yûsuf, Batı Türkçesinin özellikleri yanında Doğu Türkçesine özgü birtakım dil özelliklerini de yansıtan karışık dilli bir eserdir. Çalışmada tanımlanan *dañla-/tañla-*, *dè-/tè-*, *dile-/tile-* gibi fiiller eserin bu özelliğine işaret eden örneklerdendir.

KISALTMALAR

<i>Ar.</i>	: Arapça
B	: Berlin el yazması nüshası
D	: Dresden el yazması nüshası
<i>Far.</i>	: Farsça
K	: Kazan el yazması nüshası
<i>krş.</i>	: Karşılaştırınız
r	: Recto (ön sayfa)
<i>T.</i>	: Türkçe
v	: Verso (arka sayfa)

KAYNAKÇA

- Beyitoğlu, Y. K. (2021). *Karışık Dilli Eserlerin Söz Varlığı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Booth, J. R. ve Hall, W. S. (1995). *A Hierarchical Model of the Mental State Verbs*, Georgia: National Reading Researched Center.
- Brockelmann, C. (1917). *Ali's Qissai Jûsuf. Der älteste Vorläufer der Osmanischen Litteratur*, Berlin.
- Cin, A. (2004). *Ali, Kıssa-i Yûsuf*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çağatay, S. (1963). *Türk Lehçeleri Örnekleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Fasayef, F. (1983). *Kul Gali, Kıssa-i Yusuf*, Kazan: Tataristan Kitap Neşriyatı.
- Halliday M. A. K. (2004). *An Introduction to Functional Grammer*, London: Foreign Language Teaching and Research Press
- Hirik, E. (2018). *Türkiye Türkçesinde Mental Fiiller*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Hisamov, N. (2000). *Kul Gali, Yusuf Kıssası*, Kazan: Rennur Neşriyatı.
- Houtsma, M. Th. (1889). Ein Alttürkisches Gedicht. *ZDGM*, 43, 69-98.
- Kamchybekova, K. (2011). Duyu Fiillerinin Anlamsal Özellikleri Üzerine. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 22-35.
- Levin, B. (1993). *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation*, Chicago: The University of Chicago Press.

- Özbek, E. E. (2016). *Tuva Destanlarının Söz Varlığı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Sandalyeci, S. (2016). Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni Olan Şeyyat Hamza'nın Yûsuf u Zeliha Mesnevisinde Mental Fiiller. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(12), 157-171.
- Seçkin, K. (2020). *Eski Türkçe Metinlerden Örneklerle Mental Fiil Teorisi*, Konya: Palet Yayınları.
- Şahin, S. (2012). Mental Fiil Kavramı ve Türkmen Türkçesinde Mental Fiiller. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(4), 45-62.
- Şirin User, H. (2009). *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları (Söz Varlığı İncelemesi)*, Konya: Kömen Yayınları.
- Türkdil, Y. (2013). *Anlam Bilimi Açısından Kazak Türkçesinde Duyu Fiilleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Viberg, A. (1984). The Verbs of Perception: A Typological Study. B. Butterworth, B. Comrie and O. Dahl (eds.). *Explanations for Language Universals*, Berlin: Mouton de Gruyter, 123-162.
- Yaylagül, Ö. (2005). Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Fiiller. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 17-51.
- Yıldız, H. (2016). *Eski Uygurcada Mental Fiiller*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EXTENDED SUMMARY

Purpose

It is aimed to determine and classify mental verbs in Ali's *Kıssa-i Yûsuf* in this study. Thus, the richness of *Kıssa-i Yûsuf*, which has a very important place in the history of the Turkish language, was revealed in terms of mental verbs and contributed to the studies of classifying verbs semantically.

Methodology

By examining the studies on mental verbs, it has been investigated how mental verbs are classified. Later, mental verbs determined in *Kıssa-i Yûsuf* were classified and examined as *sensation verbs*, *thought verbs*, *emotion and psychological situation verbs*, and *communication verbs*, considering the classifications made so far. Verbs are made meaningful according to their context in the text and concretized with examples. Examples are given in quotation marks ("). Mental verbs are highlighted in italics within the sentence. Since the examples in which the verbs are mentioned are poems, the strings are arranged side by side and separated from each other with a slash (/). The copy, page, and line information is given next to each example.

Findings

Verbs in the literature; It is generally handled according to their structures, performative meanings, and frameworks. With the increasing vocabulary studies in recent years, there are also attempts to classify verbs in terms of semantics. However, it does not seem possible for now to talk about fully widespread classifications on this subject. On the other hand, mental verbs, which were studied in the field of cognitive linguistics about psychology, and recently became one of the subjects of interest in Turcology, have also started to take place among the studies of classifying verbs in terms of semantics. The word mental corresponds to concepts such as “rational, mental, spiritual” in Turkish, and mental verbs refer to verbs expressing mental movements, and it is different from other verbs that have the meaning of the physical movement.

The first studies on mental verbs were mostly on human psychology and child development. Later, this subject was examined in language studies and mental verbs were subjected to various classifications in terms of mental process and content. In the studies conducted, it is seen that mental verbs are generally classified similarly.

In this study; verbs related to external world stimuli perceived through the organs of sight, hearing, smell, touch, and taste. *Sensation Verbs*; verbs related to thinking, comprehending, and understanding are discussed under the title of *Thought Verbs*. The impression created by the object, event, or person in the inner world of the person and the verbs expressing the effects and behaviors depending on this impression verbs of *Emotion and Psychological State Verbs*; related to the processes of transferring feelings, thoughts or information to others in various ways and mutually influencing each other are examined under the title of *Communication Verbs*.

Conclusion and Discussion

In this study, mental verbs in Ali's *Kıssa-i Yûsuf*, which is the first work in Turkish literature in which the story of Yusuf is processed, have been examined. *Kıssa-i Yûsuf* is a mixed language work that reflects the characteristics of Oghuz Turkish as well as some language features specific to Eastern Turkish.

A total of 160 mental verbs were identified in the text. Of these verbs, 18 were evaluated as *sensation verbs*, 29 as *thought verbs*, 80 as *emotion and psychological state verbs*, and 33 as *communication verbs*.

Classification of the words according to the meaning gained in the text is very important for such studies. For example, since the verb *açıl-* (*opens*) means, it is used in conjunction with the form of *közi açıl-* “to start to see” in the sentence in which it is used, it is evaluated as a *sensation verb*. Again, the verb *duy-* (*hear/sense*) is exemplified in different sentences to mean both “to hear” and “to feel, to notice”.

It is seen that most of the mental verbs witnessed reflect the *emotion and psychological state*. This situation is directly related to the content of *Kıssa-i Yûsuf*. Because, in the work, the events that started with the abandonment of Joseph by his brothers in a well and where various feelings such as jealousy, sadness, love, longing, loyalty, and regret were experienced are described.

When the mental verbs determined in the work are considered in terms of their origin information, 25 of the verbs are *Ar.+T.*, 2 of the verbs *Ar.+T.+T.*, 8 of the verbs are *Far.+T.* It appears to be in the structure. Accordingly, it can be said that verbs of Turkish origin alone have a 78% ratio among all verbs. This rate is an indicator that verbs in Turkish are little affected by foreign elements.

Kıssa-i Yûsuf is a mixed-language work that reflects the features of Western Turkish as well as some language features specific to Eastern Turkish. Verbs such as *dañla-/tañla-*, *dè-/tè-*, *dil-/tile-* are examples of this feature of the work.